

Семінарське заняття 11

Тема 4.3. Держава і право України в період нової економічної політики (1921-1929 рр.)

План:

1. Утворення СРСР. Правові основи входження УСРР до складу СРСР.
2. Конституція СРСР 1924 р. та обмеження суверенітету союзних республік.
3. Зміна державно-правового статусу України після входження до складу СРСР. Створення в складі України Молдавської АСРР (1924 р.).

Реферати:

1. Роль України у створенні Союзу РСР.
2. Український проект Союзного договору (травень 1922 р.)
3. Нормативно - правове закріплення входження Радянської України до складу Радянського Союзу.
4. Державно-правовий статус УСРР за Декларацією і Договором про утворення СРСР 1922 р. та Конституцією СРСР 1924 р..
5. Правова характеристика договірних відносин між радянськими республіками до утворення СРСР.
6. Деформація юридичного і фактичного статусу України у складі СРСР протягом 20-30-х рр..
7. Історія включення Молдавської АСРР у склад УСРР.

Література:

1. Історія держави і права України /За ред. А. С. Чайковського. – К.: Юрінком Інтер 2006, лекція 14, с. 315-321
2. Заруба В. М. Історія держави і права України.- К.: Істина, 2006, с. 340-341
3. Іванов В. М. Історія держави і права України. К.: МАУП, 2002, ч. II, розділ 11

Запитання і завдання для активізації пізнавальної діяльності студентів:

1. Чому більшовики приділяли велику увагу об'єднанню національних республік в межах однієї держави?
2. Охарактеризуйте договірні відносини між радянськими республіками, які передували їх об'єднанню.
3. У чому полягає різниця між планом «автономізації», запропонованим комісією на чолі із Й. Сталіним і планом об'єднання республік, запропонованим В. Леніним?
4. У чому полягала суть українського проекту союзного договору?
5. Які правові документи затвердив I Всесоюзний з'їзд Рад?
6. Які центральні органи влади передбачалися Конституцією СРСР 1924 р.?
7. Які важливі норми були вилучені із проекту загальносоюзної Конституції?
8. Як створення СРСР вплинуло на державно-правовий статус України?
9. Доведіть, що із створенням СРСР державний суверенітет республік був ліквідований.
10. Коли і за яких обставин Молдавська АСРР була включена до складу УСРР?

Методичні рекомендації:

У відповіді на **перше питання** слід відмітити, що внаслідок більшовицького перевороту 1917 р. на території колишньої Російської імперії утворилися радянські республіки, домінантне становище серед них належало РСФРР. Об'єднання національних республік, уніфікацію їхніх державних структур більшовики вважали необхідною умовою перемоги світової пролетарської революції. Ці прагнення швидко втілювалися на практиці.

Так, **12 грудня 1917 р.** I Всеукраїнський з'їзд Рад визнав «Українську республіку як **федеративну частину** Російської республіки»;

- 1 червня 1919 р. Всеукраїнський ЦВК ухвалив рішення про **військовий союз** радянських республік Росії, України, Латвії, Литви, Білорусії;

- 27 січня 1920 р. постановою Всеукрревкому на території України поширювалась дія декретів РСФРР, що стосувалися військової народногосподарської, продовольчої, фінансової сфер, функціонування органів влади;

- **28 грудня 1920 р.** укладений «Союзний робітничо-селянський договір» між РСФРР і УСРР про **військовий і господарський союз**. За умовами договору керівництво найважливішими сферами української економіки й обороною республіки фактично покладалось на органи державної влади РСФРР. Такі договори РСФРР уклала і з іншими республіками;

- 28 березня 1922 р. Декретом ВУЦВК громадянам РСФРР та громадянам інших республік надавалися рівні з українськими громадянами права і обов'язки, тобто фактично **визнавалось єдине спільне громадянство**.

Водночас українське керівництво на чолі з Х. Раковським, прагнучи зберегти за собою вплив на події у республіці, наполягало на усуненні тенденцій обмеження суверенітету УСРР. 11 березня 1922 р. прийнята постанова ЦК КП(б)У про необхідність конкретизувати відносини між РСФРР і УСРР.

У серпні 1922 р для вироблення засад об'єднання радянських республік в Москві було створено спеціальну комісію. Вона прийняла запропонований **Й. Сталіним** проект, який передбачав входження радянських республік у Російську Федерацію на автономних правах.

Проти цього проекту виступило керівництво республік, а також В. Ленін, який запропонував покласти в основу державного союзу принцип федерації, створити «федерацію рівноправних республік».

Договір про утворення Союзу РСР був підписаний у Москві на I з'їзді Рад СРСР 30 грудня 1922 р. членами делегацій РСФРР, УСРР, Закавказької СФРР, Білоруської СРР (всього 86 підписів).

З'їзд затвердив також Декларацію про утворення Союзу РСР.

Розгляд **другого питання** почніть з того, що завершення юридичного оформлення Союзу відбулося на II Всесоюзному з'їзді Рад із прийняттям **31 січня 1924 р. Конституції СРСР**. Її основу становили Декларація про утворення СРСР і Договір про утворення СРСР. Напередодні Конституцію СРСР ратифікували з'їзди Рад союзних республік, зокрема 19 січня 1924 р. – УІІ Всеукраїнський з'їзд Рад. Проте у цьому документі були вилучені важливі норми, які забезпечували суверенітет республік (їх право на укладання договорів з іншими державами, дипломатичні відносини, врегулювання кордонів між собою, встановлення внутрішніх позик).

Новоутворена федеративна держава мала верховний орган влади – З'їзд Рад, вищий орган влади у період між з'їздами – ЦВК, вищий орган влади у періоди між сесіями ЦВК – Президію ЦВК.

Вищим виконавчим органом держави стала **Рада Народних Комісарів (РНК)**, Основними сферами державного життя керували Народні комісаріати. Створювався Верховний Суд СРСР. При РНК створювався об'єднаний орган ДПУ (ОДПУ).

Бюджети республік були складовими загальносоюзного і затверджувались ЦВК СРСР.

Для громадян союзних республік встановлювалось єдине союзне громадянство.

За союзними республіками зберігалось право вільного виходу із Союзу РСР, але через відсутність правового механізму його реалізації воно зводилося нанівець.

У відповіді на **третє питання** варто зазначити, що **створення СРСР істотно вплинуло на державно-правовий статус України**. «Союз рівноправних республік» дуже швидко перетворився на жорстко централізовану державу. Фактично державний суверенітет союзних республік був ліквідований.

XI Всеукраїнський з'їзд Рад (травень 1929 р.) затвердив **нову Конституцію УСРР**, підґрунтям якої стали союзна Конституція. Рішенням з'їзду змінювалися кордони УСРР, встановлювалися кордони й остаточно затверджувалася Конституція **Молдавської АСРР**, утвореної у складі УСРР **12 жовтня 1924 р.**